

trant van de Wit werkte, kon ik geen bijzonderheden vinden. ⁴⁾ Inventaris nalatenschap van Constantia Constant, weduwe van Pieter Locquet Sr., 2 April 1754, Not. Arch. 10017, 45. Pieter Locquet, geboren in 1711, woonde, evenals zijn vader op de Keizersgracht 'over de Gouden Ketting', waar hij 2 Maart 1782 ongehuwd stierf. Hij liet behalve dit huis, getaxeerd op f 42 000,— de hofstede Hessenhof aan de Scheveningse weg te 's-Gravenhage, vele landerijen op Voorne, en Engelse effecten (Coll. Successie 1782), zijn omvangrijke collectie, die ver over f 100 000,— opbracht, na. De hier vermelde gegevens bevinden zich in het Gemeente Archief te Amsterdam en dank ik aan Mej. Dr. I. H. van Eeghen. ⁵⁾ Catalogus schilderijen Rijksmuseum, 1951, No. 1251. ⁶⁾ Catalogus veiling Corn. Ploos van Amstel,

3 Maart 1800, dl. II, p. 226, No. 2 (Gekocht door Boddens voor f 60,—). Voor de verz. Ploos van Amstel zie F. Lugt, Les marques de collections, No. 2034. ⁷⁾ Catalogus veiling J. Vollenhoven, Amsterdam, 11 Februari 1822, p. 100. ⁸⁾ Jacq J. M. Heeren, Het Panpoëticon Batavum, Oud-Holland 1919, p. 235. ⁹⁾ Catalogus veiling Frans van de Velde, Amsterdam, 16 Januari 1775, p. 211. De tekeningen, die Buys vermoedelijk als ontwerpen voor deze kast maakte, worden vermeld op p. 137, Nos. 614 t/m 616. ¹⁰⁾ Drie eeuwen portret in Nederland. Tent. Rijksmuseum 1952, No. 82 van de catalogus. De door de Lelie afgebeelde kast is vermoedelijk dezelfde, die in de catalogus van de veiling Jan de Bosch Jzn., Amsterdam, 11 April 1825, op p. 75 beschreven is.

Een medaillon met het portret van Gustaaf Adolf

R. VAN LUTTERVELT

Onder de rijke collectie antieke bijou, welke het Rijksmuseum na de laatste oorlog verwierf uit de verzameling van wijlen Dr. F. Mannheimer, bevindt zich een gouden medaillon met het omkranste borstbeeld van koning Gustaaf II Adolf van Zweden (afb. 1). Het is eigenlijk een ovale penning, waarvan de achtergrond door uitzagen is weggenomen. Hierop is email in fonkelende kleuren aangebracht: groen de lauwerkransen, de kraag wit, het harnas blauw en de sjerp, merkwaardig genoeg, rood, van een tamelijk donkere nuance.

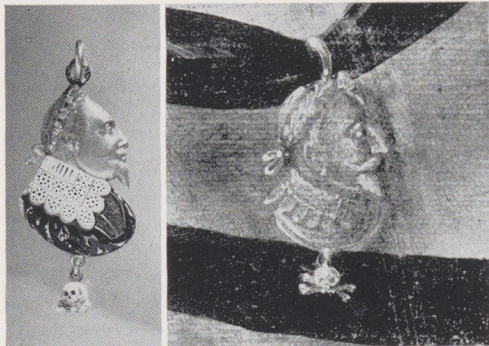
De medaille is geen unicum. E. Brenner beeldde haar af in zijn 'Thesaurus nummorum Suedo-Gothicorum' (Stockholm 1731, pl. V), zij het met een andere keerzijde. Het Amsterdamse exemplaar vertoont op de achterkant (afb. 2) een klimmende leeuw, in profiel naar links, die in de opgeheven rechter voorpoot een groot zwaard zwaait, terwijl de linker steunt op een boek, waarin met het opschrift leest: 'Pro Lege et Grege'. Onder zijn achterpoten vertrapt hij een op de rug gelegen gekroonde figuur met een kruis staf en een slangenstaart. In de hemel straalt rechts een zon. Links naast het dier de initialen G(ustavus) A(dolphus) en rechts: R(ex) S(uedorum). Leeuw en attributen zijn door het uitzagen van 's konings profiel aan de voorzijde enigszins mishandeld.

Afb. 1 en 2
Hanger in het Rijksmuseum
(voor- en achterzijde)

Bovenaan is een draagring bevestigd, aan de onderkant hangt een parel, die zodanig bewerkt werd, dat de bovenste helft iets kleiner dan de onderste is geworden.

Over de herkomst van het stuk is niets bekend, doch de oorspronkelijke bedoeling ervan is wel duidelijk, want een dergelijke hanger werd enkele jaren geleden gepubliceerd door Dr. Rudolf Cederström in het tijdschrift van de Livrust-Kammaren te Stockholm¹, naar aanleiding van een portret van de Zweedse overste Otto von Sack. Deze vooraanstaande officier is op genoemd schilderij afgebeeld in rouwkleding wegens het sneuvelen van de koning. Over zijn juchtlere kolder draagt hij aan een zwart lint het portret van zijn vorst in goud, soortgelijk aan dat te Amsterdam (afb. 4). Kennelijk is het bedoeld als een in-memoriam en het wordt als

Afb. 3

Afb. 4

*Exemplaar te Hanger op portret van Otto von Sack
Stockholm*

zodanig nog eens extra geaccentueerd door een schedeltje en twee kleine gekruiste beenderen, welke er onderaan hangen.

Er bestaan nog meer dergelijke borstbeelden van Gustaaf Adolf in goud en émail, o.a. twee, in details van elkaar verschillende, in het Koninklijk Muntenkabinet van het Statens Historiska Museum te Stockholm (afb. 3). Ook hieraan hangen doods-kopjes. De Stockholmse stukken verschillen hierin van het medaillon uit de verzameling Mannheimer, alsmede door het ontbreken van de omringende krans. Andere exemplaren in de Koninklijke Deense collecties op Kasteel Rosenborg te Kopenhagen ², in kasteel Frederiksborg te Hillerød en in het Penningkabinet van het Nationale Museum te Kopenhagen – twee gouden en twee loden, van welke alleen een der gouden geëmailleerd is ³ –, missen behalve de krans ook het doods-kopje.

Over de betekenis van de omliggende krans, evenals van die om Zijne Majesteit's hoofd, kan nauwelijks twijfel bestaan: deze niet-reële onderdelen moeten aanduiden dat de gesneuvelde held geëerd, mogelijk ook dat hij tegelijkertijd betreurd wordt. Het schedeltje werd bij het bijou in het Rijksmuseum vervangen door de niet iets bepaalds betekende, bewerkte parel. Het lichtblauwe, vijfbladige bloempje, dat daarboven plastisch is aangebracht, dient louter tot sier. Hierdoor is de oorspronkelijke bedoeling van het medaillon verzwakt. Een zekere onnauwkeurigheid bij het vervaardigen van het voorwerp blijkt verder uit de onjuiste kleur van 's konings sjerp: rood in plaats van het in Zweden gebruikelijke blauw. Men zal hieruit wel mogen concluderen, dat het émail geen Zweeds werk is. De gouden penning is trouwens evengoed buiten Zweden vervaardigd, en wel door de Duitser Sebastian Dadler (1586–1657) ⁴, die van 1621 tot 1630 als keurvorstelijk hofmedailleur te Dresden

werkzaam was. Daarna vertrok hij naar Neurenberg en Berlijn ⁵. Het Zweedse hof stond met deze steden in geregeld contact; Neurenberg stelde zich tijdens de Dertigjarige oorlog onder de bescherming van Gustaaf Adolf. Dit verklaart waarschijnlijk wel Dadler's werkzaamheid voor het Huis Wasa.

De montering van de hanger zal eveneens als Duitmoeten worden beschouwd, en wel als Noord-, als thans als protestans Duits werk. Want in het katholieke gebied laat zich een dergelijke arbeid, bij de toenmaals scherp toegespitste religieuze controversen, bezwaarlijk denken. Van de aanwezigheid van émailleurs in Zweden in deze periode kwam tot nogtoe geen spoor aan den dag.

Voor de hand ligt in dit geval ook de émailleur in Neurenberg te zoeken, en wel in de omgeving van de bekende Valentin en Christian Maler ⁶.

Niet alleen in zijn vaderland, doch in heel de protestante wereld van toen had het heldhaftige en succesvolle optreden van koning Gustaaf Adolf grote bewondering gewekt; zijn sneuvelen in 1632 deed hem ook buiten de grenzen van Zweden diep betreuren. De hanger in het Rijksmuseum was een uiting daarvan.

¹) Band 3, 1943–1945, p. 71 e.v. ²) Catalogus No. 620. ³) Alle met andere keerzijden dan de Amsterdamse medaille. De kop te Frederiksborg heeft een gladde achterkant, die mooi versierd is met in groen, licht- en donkerblauw émail de initialen G A onder een kroon, waarboven de letters R(ex)S(uedorum). Het ovale medaillon komt ook voor zonder weggezaagde achtergrond, o.a. in het Penningkabinet van het Nationale Museum te Kopenhagen. Om deze medaille is een gouden krans toegevoegd. Vergelijk veiling verzameling Adalbert von Lanna, Praag, R. Lepke, Berlijn, 16–19 Mei 1911, No. 436, door Meester K. S., gedateerd 1631; B. E. Hildebrand, Sverges och Svenska Konigshusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer, Stockholm 1874, No. 94. Onderaan is een klein oog bevestigd, waaraan evenwel niets hangt. De keerzijde vertoont een andere voorstelling dan die van het Amsterdamse medaillon. Het stuk te Kopenhagen is gedateerd 1630.

Voorts bezit het Kopenhaagse Penningkabinet nog een gouden penning met het borstbeeld van de Zweedse koning, die met groen, blauw en wit émail versierd is.

Genoemde medaillons van Gustaaf Adolf vertonen soms kleine onderlinge verschillen. Zij zijn dus niet alle met dezelfde matrijzen geslagen, en ook niet alle van dezelfde meester, doch zij zijn duidelijk wel in navolging van elkaar en in één periode ontstaan.

⁴) Katalog över Gustav II Adolfs utställingen, Stockholm 1932, No. 451, p. 122, met afbeelding. ⁵) en ⁶) Voor hen zie: Thieme-Becker.